

Нина Б. Лалевић¹
Независни истраживач
Београд (Србија)

94(100)"1914/1918"(049.32)
327(4)"19"(049.32)
323.1(4)"19"(049.32)
355.48(4)"19"(049.32)

Приказ

Примљен 26/11/2020

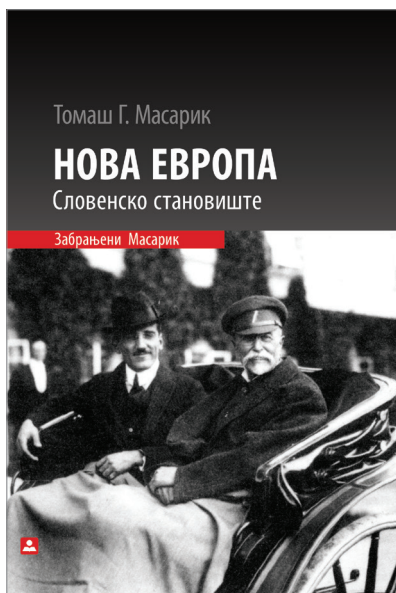
Прихваћен 29/11/2020

doi: [10.5937/socpreg54-29593](https://doi.org/10.5937/socpreg54-29593)

ТОМАШ ГАРИК МАСАРИК, *НОВА ЕВРОПА (СЛОВЕНСКО СТАНОВИШТЕ)* – ЗАБРАЊЕНИ МАСАРИК

(Београд: Завод за уџбенике, 2016. Превод дела: проф. др Александар Илић)

„Упознавање пангерманизма, покрета и литературе,
одвело ме је ка очекивању овог рата.“
(Masaryk, 2016, str. 17)

Нова Европа (Словенско становиште) представљена је кроз пет поглавља: Историјски значај рата, Национални принцип, Источно питање, Борба до краја и Нова Европа. Централна идеја јесте виђење Великог рата² као националне, а не економске борбе. Тако Масарик (*Tomáš Garrigue Masaryk, 1850–1937*) види извор сукоба у Европи који је прерастао у светски рат. Он на савремени начин анализира ток конфликта за који антиципира да ће прерасти у отворени сукоб све до општег рата; наиме, Масарик је у немачкој литератури препознао својеврсну пропаганду (*Drang nach Osten*) у оквиру које је основни циљ представљање Немачке као *избавишља*, не само Европе, већ и читавог човечанства. Такође, препознаје и агресивну идеју пангерманизма и тежњу за њеном експанзијом. Масарик сматра да је суштина и права намера пангерманизма поробљавање осталих европских народа.

¹ ninalalevic3@gmail.com

² Првог светског рата

Масарикова слика Европе баца другачије светло на проблем рата. Аустрија није ништа друго до послушни извршилац, продужена рука Немачке, док су државе Балкана, Балтика и друге, потлачене и злоупотребљене. Рат није избио због дефицита основних животних намирница (Немачка пре овог рата бележи пораст броја становника и раст природног прираштаја) и сировина, него због нетрпељивости према другим народима. Немачке тежње разуме као средњовековно-монархистичке, империјалистичке и назадне. Модерна (*Нова*) Европа стреми јединству, али не изједначавању (унификацији) својих чинилаца. На тај начин, сматра Масарик, најбоље ће се показати природне склоности и таленти народа чије ће плодове међусобно размењивати. То је темељ дугорочног мира.

Даље, по Масарику, једнострано је тумачење у оквиру којег се развој једне државе, нације или народа посматра искључиво као спољашња ствар, тј. статус или премоћ у односу са суседима или конкурентским народима. Развој је и унутрашњи, а тај аспект развоја је подједнако, ако не и важнији од спољашњег. Према том становишту, култура једног народа, његова уметност и наука, и језик као елементарно и есенцијално комуникацијско средство чине основ напретка (хоризонталног и вертикалног), а могу однети превагу чак и над бројношћу и територијом.

Зашто Масариково тумачење Рата и његових узрока видимо као комплексније и промишљеније? – Управо због вишедимензионалног посматрања проблема сукоба (политичко-економски раскорак између Источне и Западне Европе, културолошка некомпатибилност и социјално-психолошки аспекти, попут неких занимљивих опсервација о особинама личности различитих колектива Европе). Идеја водиља у објашњењу корена Рата јесте сукоб култура и намера, инсистира Масарик приликом интерпретације динамике савезништва. Приметимо и да *географија* није кључни фактор таквог повезивања у Рату.

Уопште, сваки покушај *колонизације* Т. Г. Масарик види као назадну тенденцију. Тиме се као социолог сврстава у ред модерних филозофа историје и политике код којих је афирмисано оно што је хуманистички оријентисано. У једној од фуснота *Нове Европе* преводилац³ истиче да Масарик није могао предвидети Други светски рат, али је свакако уочљиво следеће: проблем Другог светског рата апсолутно одговара проблему Великог рата, онако како га посматра Масарик. И друго, Масарик „можда прескаче Други светски рат” у својим предвиђањима, али зато описује свет онаквим какав је данас – *глобално село*, са свим позитивним и негативним консеквенцама које такво уређење доноси.

Модерни концепт писања и аргументовања ставова примећује се и кроз познавање статистике; све што се односи на релативни удео у економско-индустријском доприносу Чешке Аустроугарској монархији поткрепљено је званичним прорачунима. Тиме Масарик побија тезу о мањим и малим државама као „потрошачима” капитала оних великих, моћних, под чијом јурисдикцијом функционишу.

У 35 тачака Масарик излаже план који треба да регулише стање у Европи и свету по окончању Рата. Реч је о форми мировне стратегије и скупу предикција о расподели снага. Те тачке односе се на: сазивање мировног конгреса на којем треба

³ Књигу је превео др Александар Илић (1945–2018), редовни професор Филолошког факултета Универзитета у Београду и, једно време, амбасадор СРЈ, потом СЦГ у Чешкој Републици.

да присуствују представници свих нација о којима се одлучује; јачање интернационализма је циљ и подразумева смањење апсолутистичке самовоље; немогућност склапања тајних уговора; секуларну организацију европских држава; разоружавање свих држава; давање екстериторијалних лука државама које немају излаз на море и инсистирање на слободној трговини; прелазак с пољопривредног на индустријско уређење; утврђивање граница по националном принципу и политичка реорганизација; реституцију Белгије, ослобађање ненемачких народа Пруске, спајање пољског народа у самосталну државу, спајање Чешке са Словачком, одлучивање Украјинаца о новом националном правцу; Мађарску као независну државу, уједињење свих Румуна, организацију Југославије као самосталне федерације и признавање предратних граница Бугарске; останак Албаније у слободном статусу, изостанак власти Турске у Европи, посвећивање посебне пажње грчком питању; пролазак Италије кроз значајну територијалну и популационо-економску промену, уједињавање аустријских провинција у Немачкој у самосталну државу, формирање Русије као федерације; политичко управљање Азијом од стране народа монголског племена, примат Енглеске и Француске у Африци, изостанак немачких колонија на америчком континенту; оспособљавање колонија за самоуправу, преузимање немачких колонија од стране Енглеске и Холандије, равноправан третман Јевреја у свим земљама; утврђивање интернационалног закона о културно-националној равноправности, пажљиво спровођење пописа становништва, кључно место популационе политике; прерастање конгреса у Савез нација и, коначно, зближавање Европе, Азије и Америке, што је циљ свих договора.

Нова Европа објављена је 1920. године и представља универзалну причу о рату⁴. То је прича о Великом рату, али и сваком рату који се догодио пре и након тог рата. У потпуности научно дело, сачувано од субјективних, емоционално обојених оцена и уравнотежено по питању судова на рачун обе стране у рату, помогло би истраживачима у откривању и разумевању позадине и природе рата. Осврнимо се и на етику Нове Европе – дефанзивни рат је оправдан и нужан потез, а живот у понижењу је гори од сваког губитка; учени људи су у стању да разликују омашку од лоше намере, а људи су или морални и приватно и јавно или су неморални у обе сфере живота. Иако се може стећи утисак да је „противник религије”, примарно због негативног става према теократији, „Т. Г. Масарик није желео да уништи цркву, већ се борио да је трансформише кроз већу отвореност и модернизацију” (Smid, 2017, стр. 62), а као веома добар пример тог дела друштвеног уређења наводи Америку. Слично: „Масарик је расправљао и о стању религије у Аустроугарској, чинећи јасним да су за њега и питања религије и друштвена питања делови већих људских проблема” (Herran, 2018).

Томаш Гарик Масарик се присећа: историја човечанства можда јесте историја сукоба и рата, али није и не сме бити само то. Нека то буде наука у години коју је обележио један сасвим специфичан *свештиски рај*.

⁴ Нажалост, Заводово издање ове књиге из 2016. године представља њен први и једини превод на српски језик.

Nina B. Lalević¹
Independent researcher
Belgrade (Serbia)

**TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK, *THE NEW EUROPE (THE SLAV
STANDPOINT)* – *FORBIDDEN MASARYK***

(Beograd: Zavod za udžbenike, 2016. Translated by: Professor Aleksandar Ilić, PhD)

(*Translation In Extenso*)

“Learning about Pan-Germanism, the movement
and literature, made me anticipate this war.”
(Masaryk, 2016, p. 17)

The New Europe (The Slav Standpoint) is divided into five chapters: Historical importance of war, National principle, Eastern question, Struggle to the end, and New Europe. The central idea is to view the Great War² as a national and not economic struggle. That is how Masaryk (*Tomáš Garrigue Masaryk*, 1850-1937) sees the source of the conflict in Europe which subsequently grew into the world war. He analyzes the course of the conflict in a modern manner, anticipating that it will turn into an open conflict and then an all-out war; namely, Masaryk recognizes a specific type of propaganda in German literature (*Drang nach Osten*) within which the basic aim is to present Germany as a saviour of not only Europe, but also the whole humanity. Moreover, he also recognizes the aggressive idea of Pan-Germanism and the aspiration for its expansion. Masaryk believes that enslaving other European nations is the essence and the real intention of Pan-Germanism.

Masaryk's picture of Europe casts a different light on the issue of the war. Austria is nothing but an obedient executor, Germany's extended arm, while the Balkan, Baltic and other countries are oppressed and taken advantage of. The war did not break out because of the deficit of basic foodstuffs (before World War One, Germany experienced the increasing population and birth rate) and raw materials, but because of its intolerance towards other nations. He understands German aspirations as medieval-monarchist, imperialist and regressive. The modern (*New*) Europe strives for unity, but not for equalization (unification) of its factors. In that way, according to Masaryk, natural inclinations and talents of the nations will be best manifested and their fruits will be mutually exchanged. That is the foundation of long-term peace.

Furthermore, in Masaryk's opinion, it is a one-sided interpretation within which the development of one state, nation or people is seen exclusively as an external affair, i.e. status

¹ ninalalevic3@gmail.com

² WW1

or superiority in the relations with neighbours or rival nations. The development is also internal, and that aspect of the development is equally important, or even more important than the external one. According to this attitude, culture of a nation, its art and science, and the language as an elementary and essential means of communication, constitute the basis of progress (horizontal and vertical), and may even prevail over the population number and the territory.

Why do we consider Masaryk's interpretation of the War and its causes as more complex and thoughtful? – It is exactly because of the multi-dimensional view of the problem of the conflict (political-economic discrepancy between East and West Europe, cultural incompatibility and social-psychological aspects, such as some interesting observations about the characteristics of persons from different collectives in Europe). The guiding idea in the explanation of the roots of the War is the clash of cultures and intentions, Masaryk insists when interpreting the alliance dynamics. We should also take notice of the fact that geography is not a key factor of such alliance in the War.

Generally speaking, T. G. Masaryk sees every attempt of *colonization* as a regressive tendency. That is what ranks him as a sociologist among the modern philosophers of history and politics who affirm what is humanistically oriented. In one of the footnotes in *The New Europe*, the translator³ emphasizes that Masaryk could not predict World War Two, but what is definitely conspicuous is the following: the problem of World War Two absolutely corresponds to the problem of the Great War in the way it is seen by Masaryk. Secondly, Masaryk “perhaps omits World War Two” from his predictions, but that is why he describes the world the way it is today – *the global village*, with all positive and negative consequences brought by such setup.

The modern concept of writing and argumentation of attitudes can also be seen in the knowledge of statistics: everything that refers to the relative share in the economic-industrial contribution of Czechia to Austro-Hungarian Monarchy is supported by official calculations. In that way Masaryk refutes the thesis about smaller and small states as “consumers” of the capital of the large and powerful ones, under whose jurisdiction they function.

Masaryk presents a 35-point plan that should regulate the state of affairs in Europe and the world after the end of the War. It is a form of peace strategy and a series of predictions about the distribution of power. These points refer to: convening a peace congress which should be attended by the representatives of all the nations that are to be decided about; strengthening of internationalism is an objective and it implies the reduction of absolutist arbitrariness; prohibition of concluding secret agreements; secular organization of European countries; disarmament of all countries; giving extraterritorial ports to those countries with no access to the sea, and insisting on free trade; transition from agriculture to industry; establishment of the boundaries by the national principle and political reorganization; restitution of Belgium, liberation of non-German peoples of Prussia, uniting the Polish nation in an independent state, merging Czechia with Slovakia, allowing the Ukrainians about a new national direction; making Hungary an independent state, unifying all Romanians, organizing Yugoslavia as an autonomous federation and recognizing

³ The book was translated by Aleksandar Ilić, PhD (1945-2018), Full Professor of the Faculty of Philology, the University in Belgrade, and during one period the Ambassador of the Federal Republic of Yugoslavia, subsequently Serbia and Montenegro, in the Czech Republic.

Bulgaria's pre-war borders; keeping Albania in its free status, the absence of Turkish rule in Europe, dedicating special attention to the Greek question; Italy undergoing significant territorial and population-economic change, uniting Austrian provinces in Germany into an autonomous state, forming Russia as a federation; political governing of Asia by the peoples of Mongolian tribe, primacy of England and France in Africa; no German colonies on the American continent; enabling the colonies for self-government, England and the Netherlands taking over German colonies, equal treatment of Jews in all countries; establishment of the international law on cultural-national equality, careful conduct of population censuses as the key place of the population policy; the congress growing into the Alliance of Nations and, finally, Europe, Asia and America becoming closer, which is the aim of all agreements.

The New Europe, published in 1920, represents a universal story about war⁴. It is a story about the Great War, but also about every war that took place before and after it. This fully scientific work, devoid of subjective, emotionally coloured assessments and balanced regarding judgments of both sides in the war, would help researchers to discover and understand the background and the nature of the war. We should also look at the ethics of *The New Europe* – a defensive war is a justified and necessary move, while living in humiliation is worse than any loss; educated people are able to distinguish between an omission and a bad intention, and people are either moral both privately and in public, or immoral in both spheres of life. Although we may get an impression that Masaryk is an “opponent of religion”, primarily due to his negative attitude towards theocracy, “T. G. Masaryk did not want to destroy church, but struggled to transform it through greater openness and modernization” (Smid, 2017, p. 62), giving America as a very good example of that segment of the social system. Similarly, “Masaryk also discussed the state of religion in Austro-Hungary, making it clear that for him the questions of religion and social questions are also parts of bigger human problems” (Herran, 2018).

Tomáš Garrigue Masaryk recalls: the history of humanity may be the history of conflict and war, but it is not and must not be only that. Let it be a lesson in the year marked by an extremely specific *world war*.

REFERENCES /ЛИТЕРАТУРА:

- Herran, A. (2018, May 15). *T. G. Masaryk and the United States 1878–1918*. Retrieved from <http://reviewsmagazine.net/t-g-masaryk-and-the-united-states-1878-1918/>
- Masaryk, T. G. (2016). *The New Europe (The Slav Standpoint) – Forbidden* Masaryk. Beograd: Zavod za udžbenike [In Serbian]
- Smid, M. (2017). T. G. Masaryk: His spiritual life and his disputes with the Catholic Church. *Historia Ecclesiastica*, 8 (1), 58–75.

⁴ Unfortunately, the 2016 edition published by the Zavod za udžbenike (Serbian State Publisher of Textbooks) is the first and only translation of this book into Serbian.